

9.12.2020

Viittomakielen yhteistyöryhmä/ Samarbetsgruppen för teckenspråksfrågor

KOKOUS/ MÖTE 3/2020

Aika/ Tid 6.10.2020 klo/ kl. 12–14

Paikka/ Plats Skype

Osallistujat/ Deltagare Corinna Tammenmaa, OM (puheenjohtaja)
Markku Jokinen, Kuurojen Liitto ry
Kaisa Alanne, Kuurojen Liitto ry
Magdalena Kintopf-Huuhka, Finlandssvenska teckenspråkiga rf
Taru Kaaja, Suomen kuurosokeat ry
Tarja Kahiluoto, OKM
Piritta Sirvio, OKM (poistui kokouksesta n. klo 12.30)
Markku Mölläri, VM
Jaana Viemerö, Kuntaliitto
Päivi Rainò, Humak
Linda Lindholm, OM
Maria Soininen, OM (sihteeri)

ASIALISTA/ FÖREDAGNINGSLISTA

- 1 Kokouksen avaus/ Mötet öppnas
Kokous avattiin.
- 2 Kokouksen asialista/ Mötets föredragningslista
Kokouksen asialista hyväksyttiin.
- 3 Edellisen kokouksen pöytäkirja/ Föregående mötes protokoll
Edellisen kokouksen pöytäkirja hyväksyttiin.
- 4 Varhaiskasvatus ja opetus/ Småbarnspedagogik och undervisning

- a) Hallitusneuvos Piritta Sirvio kertoi oppivelvollisuuden laajentamisesta/ Regeringsrådet Piritta Sirvio berättade om utvidgandet av läroplikten.

Tavoitteena on nostaa nuorten koulutus- ja osaamistasoa ja samalla työllisyysastetta. Toisen asteen tutkinto halutaan taata jokaiselle nuorelle. Hallituksen esitystä on valmisteltu viime syksystä alkaen. Huhtikuussa esitys lähetettiin kuuden viikon lausuntokierrokselle ja nyt sitä valmistellaan eduskunnalle. Uusi oppivelvollisuuslaki tulisi voimaan ensi vuoden elokuussa. Uudistus tulisi voimaan ikäluokka kerrallaan ja koskisi lähtökohtaisesti vuonna 2005 syntyneitä.

Jatkossa oppivelvollisuus jatkuisi 18-vuotiaaksi asti, paitsi jos toisen asteen tutkinnon suorittaa ennen tätä. Perusopetuksen päätyttyä on tarkoitus siirtyä lukio- tai ammatilliseen koulutukseen. Jos tähän ei ole valmiuksia, opintoja voisi suorittaa erilaisissa nivelvaiheen koulutuksissa. Yksi vaihtoehto olisi osallistua kansanopistossa suoritettavaan koulutukseen, joka alkaisi syksyllä 2021. Tämä olisi uudentyypinen kansanopistojen koulutus, johon Opetushallitus (OPH) laatisi yhtenäiset perusteet. Vaikeimmin vammaisille järjestettävässä koulutuksessa voisi olla 1-3 vuotta. Vaihtoehtona olisi suorittaa työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus. Jos ei ole saanut perusopetuksen päättötodistusta, perusopetuksen voisi suorittaa loppuun aikuisten puolella.

Uudistukseen liittyy toisen asteen koulutuksen maksuttomuus: uutta olisi oppimateriaalin maksuttomuus (esim. lukiokoulutuksessa oppilaitos tarjoaisi oppimateriaalit). Myös koulumatkojen maksuttomuus laajenisi tässä yhteydessä. Maksuttomuus jatkuisi sen kalenterivuoden loppuun saakka, jona opiskelija täyttää 20 vuotta. Tässä olisi joustavuutta: opintojen aikana sallittaisiin opiskelupaikan vaihto ja perustellusta syystä maksuttomuusaikaa voitaisiin pidentää (mm. sairaus tai nivelvaiheen koulutuksen suorittaminen).

Kaikki perusopetuksen päättävät olisivat velvollisia hakeutumaan toisen asteen koulutukseen: seurattaisiin, että he saavat koulutuspaikan ja aloittavat koulutuksen. Tehostettu oppilaanohjaus tulisi käyttöön 8- ja 9-luokilla. Tavoitteena on, että syksyllä kaikilla nuorilla on opiskelupaikka ja he tietävät, missä jatkavat oppivelvollisuuttaan. Seurattaisiin myös sitä, että nivelvaiheen koulutuksen jälkeen hakeudutaan (saattaen vaihdettaisiin) seuraavaan opiskelupaikkaan. Jos uhkana olisi oppivelvollisuuden suorittamisen ja opintojen keskeytyminen, tähän etsittäisiin ratkaisuja (esim. oppimisympäristön tai koulutusalan vaihtaminen).

Vastuu olisi opiskelijan oppilaitoksella ja viimesijaisesti oppivelvollisen asuinkunnalla, joka seuraisi ja selvittäisi palvelujen tarvetta ja tilannetta.

Viimesijaisesti oppilaalle osoitettaisiin opiskelupaikka valmentavassa koulutuksessa, jos hän ei hakeutuisi sinne vapaaehtoisesti.

Vuodesta 2022 lähtien tulisi käyttöön tutkintokoulutukseen valmentava koulutus, joka antaisi oppilaalle tarvittavat valmiudet siirtyä tutkintotavoitteiseen koulutukseen. Tämä olisi uusi nivelvaiheen koulutus, jossa yhdistettäisiin perusopetuksen lisäopetus (10-luokka), lukiokoulutukseen valmistava koulutus maahanmuuttajille ja ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus.

Uudistuksessa ei muutettaisi viittomakielen käyttöä opetuskielenä koskevia säännöksiä, vaan jatkossakin opetusta voitaisiin antaa viittomakielellä. Käytännössä toisella asteella ei juuri järjestetä viittomakielistä opetusta, vaan opetus tapahtuu tulkkauksen avulla normaaliryhmissä. Lausunnoissa kiinnitettiin huomiota toisen asteen koulutuksen tulkkauspalveluiden ongelmiin. Sääntelyä ei olla muuttamassa, vaan jatkossakin ne järjestettäisiin Kelan tulkkauspalvelun kautta. Toimeenpanossa tulisi kiinnittää erityistä huomiota prosessien sujuvuuteen ja koulutuksen järjestäjien velvollisuuteen opastaa oppivelvollisia erilaisten tukipalveluiden hakemisessa ja käytössä.

Keskustelussa todettiin, että koulutuspolkua on tarkasteltava kokonaisuutena, varhaiskasvatuksesta ylemmille koulutusasteille saakka. Prosessin tulisi olla selkeä oppivelvollisuutta suorittavan lapsen näkökulmasta. Viittomakielisen lapsen kielellisten oikeuksien tulisi toteutua jokaisessa nivelvaiheessa.

Keskusteltiin opiskelutulkkauksesta. Kela ei vastaa perusopetuksen tulkkauspalveluista, vaan perusopetuksessa oppilaitoksen tulee järjestää itse tulkkaus. Opiskelutulkkaus ei ole pelkkä tukipalvelu. Jos viittomakielistä opiskelupaikkaa ei ole tarjolla, opinnot suoritetaan tulkkauksen kautta. Siksi tulkkauksen järjestämistä tulisi olla selvä ja sisältyä substanssilainsäädäntöön.

Keskusteltiin kohtuullisista mukautuksista. Opetusjärjestelyistä vastaavien tahojen tulisi huomioida yhdenvertaisuuslainsäädäntö ja noudattaa sitä. Oppilaitoksissa tulisi olla riittävä tieto ja kyky järjestää kohtuullisia mukautuksia, jotta myös kuurot voivat opiskella yhdenvertaisesti.

Keskusteltiin kieli- ja vammaisnäkökulman rinnakkaisuudesta. Myös kytkökset viittomakielilakiin tulisi huomioida. Jos kielellisiä oikeuksia ei huomioida, oikeus opiskeluun ja sen tulokset heikkenevät. Jos ei ole mahdollisuutta saada omakielistä opetusta, ratkaisuna olisivat kohtuulliset mukautukset eli omakielinen tulkkaus, jonka pitäisi toimia. Opiskelijalle tulisi järjestää tulkkaus sujuvasti.

Korostettiin ohjeistuksen merkitystä toimeenpanossa. Huomiota tulee kiinnittää myös siihen, että koulutuksen järjestäjät toteuttavat

kohtuullisia mukautuksia. Toimeenpanosta on tarkoitus järjestää koulutusta vastuutahoille.

- b) Opetusneuvos Tarja Kahiluoto kertoi varhaiskasvatuksesta/
Undervisningsrådet Tarja Kahiluoto berättade om
småbarnspedagogigen

Hallitusohjelman mukaan selvitetään varhaiskasvatuksen lainsäädännön päivitystarpeet viittomakielilain ja YK:n vammaissopimuksen mukaiseksi. Tämän pohjalta AVI:n kanssa on tehty selvitys viittomakieltä käyttävistä lapsista sekä henkilöstöstä, jotta saataisiin jonkinlainen käsitys henkilömäärästä. Yhtenäinen rekisteri viittomakieltä käyttävistä henkilöistä puuttuu ja aiheesta saatava tilastotieto on pirstaleista.

Varhaiskasvatuslaissa ei ole säännöstä viittomakielisestä varhaiskasvatuksesta. Varhaiskasvatuslain 8 §:ssä mainitaan suomi, ruotsi ja saame. Lakia koskevassa hallituksen esityksessä on tuotu esille, että lapsen kielellisistä ja kulttuurillisista oikeuksista ja lapsen huoltajien toiveista keskusteltaisiin varhaiskasvatuspaikkaa haettaessa ja lapselle pyrittäisiin löytämään lapsen edun mukainen ja lapsen kielellisiä tarpeita vastaava palvelu. Perusteluissa todetaan, että varhaiskasvatusta voidaan järjestää myös viittoma- tai romanikielellä.

Eduskunta hyväksyi vastauksessaan (EV 67/2018 vp) hallituksen esitykseen eduskunnalle varhaiskasvatuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 40/2018) seuraavan lausuman: Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto ryhtyy toimiin siten, että viittomakielisten oikeus saada varhaiskasvatusta omalla äidinkielellään, joko suomen tai ruotsin viittomakielellä, turvataan (lausuma 4). Tähän perustuu nykyisen hallitusohjelman yllä mainittu kirjaus.

Varhaiskasvatusta toteutetaan valtakunnallisesti sekä kunnan että yksityisten palveluissa OPH:n antamien Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukaan. Viittomakieltä käyttävälle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä jo sen perusteella, että lapsi käyttää viittomakieltä (ei tarvitse käyttää äidinkielenä tai olla laissa vahvemmin kirjattuna). Coda-lapset ja suomenruotsalainen viittomakieli on myös huomioitu varhaiskasvatussuunnitelman perusteluissa. OPH julkaisi vuonna 2018 Viittomakieliset lapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa-oppaan.

Osana peruspalvelujen arviointia aluehallintovirastot selvittivät, missä määrin varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen osallistuu viittomakieltä käyttäviä lapsia ja miten paljon viittomakielentaitoista henkilöstöä tai avustajia työskentelee varhaiskasvatuksessa vuoden 2019 lopussa. Selvityksen mukaan varhaiskasvatukseen osallistui 30 viittomakieltä käyttävää lasta ja esiopetukseen 15, coda-lapsia 31 ja 8. Selvityksen

mukaan lapsimäärät ovat melko vähäisiä, viittomakielentaitoista henkilöstöä oli sen sijaan yhteensä 221 henkilöä.

Keskeisenä haasteena on saada lapset ja henkilöstö kohtaamaan eli että henkilöstö olisi siellä, missä lapset ovat varhaiskasvatuksessa.

Keskusteltiin siitä, millainen on selvitykseen vastanneiden henkilöiden kielitaidon taso. Esim. tukiviittomien käyttö ei vastaa viittomakielen äidinkielen tasoa. Kun puhutaan viittomakielisestä ympäristöstä varhaiskasvatuksessa, tarvittaisiin syventävää tutkimusta. Jyväskylän yliopistossa on käynnistynyt VIKKE-hanke, joka koskee viittomakielisten lasten kielellisen kehityksen arviointia, kartoitusta ja tukitoimenpiteitä.

Keskustelussa todettiin, että on erikoista, että selvityksen mukaan henkilöstöä on mutta lapsia ei. Tilastotiedot eivät ole paikkansa pitäviä kaikilta osin. Tilastointia tulisi kehittää, jotta osattaisiin tunnistaa lapsen äidinkieli. Olisi tarvetta myös henkilökunnan kelpoisuusrekisterille, johon viittomakielen taito tulisi yhdeksi osaamisalueeksi. Olisi myös tärkeää, että vanhemmat ilmoittaisivat lapsen äidinkieleksi viittomakielen ja väestörekisteriin voitaisiin ilmoittaa useampi äidinkieli.

Toisaalta todettiin, että luvut näyttävät oikeanlaisilta. Suomessa ei tunnisteta lasten ja perheiden monikielisyttä. Tietoa kaivattaisiin edelleen enemmän myös perheille. Keskusteltiin myös varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen laadusta. Jos lapsen äidinkieli on viittomakieli, tulisi saada käyttää ja oppia viittomakielellä.

Todettiin, että aluehallintoviraston selvitys on nyt tehty. Selvitystyötä jatketaan, mutta lainsäädännön muutostyötä ei ole valmisteilla. Jos säädettäisiin lapsen oikeudesta saada varhaiskasvatusta, olisi tämä myös kyettävä toteuttamaan. Koulutuksella ja ohjauksella on suuri merkitys.

- 5 Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2021: erityisasiantuntija Linda Lindholm kertoi kertomuksen valmistelusta ja taustoista/ Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2021: specialsakkunnig Linda Lindholm berättade om beredningen och utgångspunkter beträffande berättelsen

Vuonna 2021 annettavan kielikertomuksen keskeisenä aineistona ovat kielibarometri, saamebarometri ja ensimmäistä kertaa toteutettava viittomakielibarometri, jotka valmistuvat talvella 2020. Kertomuksen kirjoittaminen käynnistyy vuoden 2021 alussa ja vuoden lopussa se annettaisiin eduskunnalle.

Edellistä, vuonna 2017 annettua kertomusta koskevassa mietinnössään (2/2018 vp) eduskunnan perustuslakivaliokunta nosti erityisesti esille viittomakieliä, lasten asemaa ja kieli-ilmapiiriä koskevia näkökohtia.

6 Viittomakielibarometri: tilannekatsaus/ Teckenspråkbarometern: lägesrapport

Viittomakielibarometrissa vastaava tutkija Päivi Rainò Humakista kertoi äskettäin käynnistyneestä viittomakielibarometrissa ja sen toteuttamiseen liittyvistä haasteista. Kysely päädyttiin lähettämään henkilöille, joiden yhteystiedot saatiin VTJ:n poimintapalvelun kautta. Koronatilanne on aiheuttanut haasteita kyselyn suunnittelulle ja toteuttamiselle.

Barometria markkinoitiin mm. Kuurojen lehdessä, viittomakielisten somen ja Kuurojen Liiton eri foorumien kautta. Kuurojen liitto auttoi barometria koskevassa tiedottamisessa.

Kysely toteutetaan verkkokyselynä. Kyselyyn voi vastata suomalaisella tai suomenruotsalaisella viittomakielellä, suomeksi tai ruotsiksi.

Keskustelussa todettiin, että barometri on tärkeä tausta-aineisto mm. hallituksen kielikertomuksen valmistelulle ja viittomakielilain arvioinnille. Barometrin tuloksia odotetaan syksyn aikana.

7 Kielelliset oikeudet koronaepidemian aikana: toiminnanjohtaja Markku Jokinen kertoi Kuurojen liiton kyselystä/ Språkliga rättigheter under coronaepidemin: verksamhetsledare Markku Jokinen berättade om förfrågan av Finlands Dövas förbund.

Kysely tehtiin toukokuussa verkkokyselynä. Kysymykset olivat viittomakielillä sekä suomeksi ja ruotsiksi. Vastauksia saatiin yhteensä 105.

Kyselyn tulokset ovat suuntaa-antavia ja indikoivat, mitä viittomakielisessä yhteisössä on tapahtunut. Kyselystä on saatu tukea myös toiminnan muuttamiseksi. Suurin osa vastaajista koki saaneensa riittävästi tietoa koronaepidemiasta. Vastaajat olivat tyytyväisiä siihen, että saivat tietoa viittomakielellä ja erityisesti koronasta tiedottamiseen. Valtioneuvoston virallisissa tiedottamistilaisuuksissa on ollut mukana viittomakielen tulkki, ja tälle käytännölle toivottiin jatkoa. Myös tekstitettyjä ohjelmia pidettiin tärkeinä.

Järjestöt ovat myös tiedottaneet, mm. julkaisseet viikkotiedotteita kotisivuillaan ja muuta asiaan liittyvää tietoa verkossa ja somessa.

Kyselystä saatujen tulosten mukaan etätulkkauksen saaminen on helpottunut korona-aikana, ja sitä käytetään enemmän.

Kyselyssä tarkasteltiin myös koronatilanteen vaikutuksia ihmisten arkeen, kuten työllisyystilanteeseen ja harrastustoimintaan, sekä ihmisten jaksamiseen. Huoli etenkin läheisistä sekä ihmisten kokema yksinäisyys ja ahdistuneisuus ovat lisääntyneet. Kyselyn uudelleen toteuttamista on

mietitty. Myös koronatestiin pääsemistä voitaisiin tarkastella tässä yhteydessä.

8 Muut asiat /Andra ärenden

- Yhteistyöryhmän seurantasuunnitelma/ Uppföljningplanen för samarbetsgruppen

Tarvitaan yhteistyöryhmän näkemyksiä siitä, mikä on seuraava askel ja mihin tähdätään. Sovittiin, että yhteistyöryhmän jäsenet voivat käydä antamassa kommenttejaan Howspace-työtilassa 16.10. mennessä.

- Viittomakielilain arviointi ja viittomakieliasioden neuvottelukunta/ Utvärdering av teckenspråkslagen och delegationen för teckenspråksärenden

Oikeusministeriö on pyytänyt viittomakielilain arviomuistiota varten lausuntoja ministeriöiltä ja järjestöiltä. Valtioneuvoston asetus viittomakieliasioden neuvottelukunnasta esitellään tällä viikolla. Asetus tulisi voimaan marraskun alussa. Sen jälkeen neuvottelukuntaa ryhdytään asettamaan.

- Sovintoprosessi kuuroihin kohdistuneista oikeudenloukkauksista/ Försoningsprocess i fråga om kränkningar av dövas rättigheter

Viitotut muistot-hankkeen avausseminaari oli 22.9.2020.

9 Kokouksen päättäminen/ Mötet avslutas

Tämä oli viittomakielen yhteistyöryhmän viimeinen kokous. Viittomakieliasioden neuvottelukunta tulee jatkamaan työtä. Kokous päätettiin noin klo 14.15.